

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Υπόθεση SÈÈ κ.α.
κατά της Ελλάδας
(72/1995/578/664)

Απόφαση

Στρασβούργο, 15 Νοεμβρίου 1996

Η παρούσα απόφαση υπόκειται σε συντακτική αναθεώρηση πριν την δημοσίευση της οριστικής της μορφής στην *Συλλογή Αποφάσεων και Κρίσεων* για το 1996. Η Συλλογή αυτή διατίθεται από την εκδοτική εταιρία Carl Heymanns Verlag KG (Luxemburger Strasse 449, D-50939 Köln), που είναι επίσης υπεύθυνη για την διανομή της σε συνεργασία με εκείνους τους αντιπροσώπους ορισμένων χωρών που αναγράφονται κατωτέρω.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΩΝ

- Βέλγιο : Etablissements Emile Bruylant (rue de la Régence 67, B-1000 Bruxelles)
- Λουξεμβούργο : Librairie Promoculture (14, rue Duchscher (place de Paris), B.P.1142, L-1011 Luxembourg-Gare)
- Ολλανδία : B.V.Juridische Boekhandel & Antiquariaat A.Jongbloed & Zoon (Noordeinde 39, NL-2514 GC La Haye/'s-Gravenhage)

ΣΥΝΟΨΗ¹

Απόφαση Τμήματος του Δικαστηρίου

Ελλάδα - ανέφικτη η εξασφάλιση πλήρους αποζημίωσης για απαλλοτρίωση τμήματος ακινήτων με πρόσοψη σε δρόμο λόγω του αμάχητου τεκμηρίου ότι τα οφέλη που απορρέουν από τις οδικές βελτιώσεις αποτελούν επαρκή αποζημίωση (άρθρο 1(3) Ν.653/1997).

I. Προκαταρκτική ένσταση της Κυβέρνησης

(μη εξάντληση των εσωτερικών ένδικων μέσων)

Πρώτο σκέλος: δεν τηρήθηκε το Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθμόν 1 ενώπιον των εσωτερικών δικαστηρίων - έκρινε ότι οι προσφεύγοντες είχαν κάνει ρητή επίκληση του Άρθρου 6 της Σύμβασης και του Άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθμόν 1 στην δίκη ενώπιον της ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Δεύτερο σκέλος: η νομική διαδικασία ενώπιον του Τέταρτου Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας δεν είχε επαναληφθεί - έκρινε ότι η νομική αυτή διαδικασία δεν είχε καμμία προοπτική επιτυχίας μετά την από 6 Ιουνίου 1991 απόφαση της ολομέλειας.

Συμπέρασμα : απορρίπτεται η ένσταση (ομόφωνα).

II. Άρθρο 6 παρ.1 της Συμβάσεως

A. Η χρονική περίοδος που πρέπει να ληφθεί υπ' όψη

¹ Η παρούσα σύνοψη από την γραμματεία δεν δεσμεύει το Δικαστήριο.

Ημερομηνία έναρξης: η ημερομηνία που ίσχυσε η διακήρυξη, για της οποίας η Ελλάδα αποδέχθηκε το δικαίωμα της ατομικής προσφυγής.

Ημερομηνία λήξης: η έκδοση της απόφασης της ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Αποτέλεσμα: πέντε έτη, έξι μήνες και δεκαεπτά ημέρες.

B. Εύλογο της χρονικής διάρκειας της νομικής διαδικασίας

Η νομική διαδικασία στο Συμβούλιο της Επικρατείας διήρκεσε λίγο περισσότερο από τρία έτη - διάρκεια που βασίζεται στο γεγονός ότι η υπόθεση είχε εισαχθεί ενώπιον τριών διαφορετικών συνθέσεων του δικαστηρίου.

Συμπέρασμα : δεν υπάρχει παράβαση (ομόφωνα).

III. Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθμόν 1

Οι προσφεύγοντες στερήθηκαν της ιδιοκτησίας τους - η απαλλοτρίωση πραγματοποιήθηκε νόμιμα με σκοπό το δημόσιο συμφέρον, δηλαδή την βελτίωση κεντρικής οδικής αρτηρίας.

Το τεκμήριο του νόμου που το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε ως αμάχητο είχε ως συνέπεια τη μείωση της αποζημίωσης κατά ποσό ίσο με την αξία μίας περιοχής πλάτους δεκαπέντε μέτρων - δεν επιτράπη στους ιδιοκτήτες να επιχειρηματολογήσουν ότι στην πραγματικότητα υποβλήθηκαν σε ζημίες διαφόρων βαθμών ως αποτέλεσμα των εργασιών.

Το σύστημα υπερβολικά ανελαστικό - προφανώς χωρίς εύλογη θεμελίωση - διαταράχθηκε η ακριβής ισορροπία μεταξύ της προστασίας του δικαιώματος της ιδιοκτησίας και των απαιτήσεων του γενικού συμφέροντος - ατομικό και υπερβολικό βάρος επιβλήθηκε στους προσφεύγοντες το οποίο θα μπορούσε

να έχει νομιμοποιηθεί μόνον εάν είχαν την δυνατότητα της εξασφάλισης αποζημίωσης βάσει του προσδιορισμού των εσωτερικών δικαστηρίων.

Συμπέρασμα : παράβαση (ομόφωνα).

IV. Άρθρο 50 της Συμβάσεως

A. Υλική ζημία

Το ερώτημα δεν είναι έτοιμο για απόφαση

Συμπέρασμα : το Δικαστήριο επιφυλάσσεται να αποφασίσει επί του ερωτήματος (ομόφωνα).

B. Δαπάνες και Εξοδα

Νομικά έξοδα που πραγματοποιήθηκαν σε σχέση με τις διαδικασίες ενώπιον των εσωτερικών δικαστηρίων και των οργάνων της Συμβάσεως - μερική αποκατάσταση.

Συμπέρασμα : το εναγόμενο Κράτος να καταβάλει ορισμένο ποσό στους προσφεύγοντες (ομόφωνα).

Νομολογία στην οποία αναφέρεται το Δικαστήριο

21.2.1986, James κ.α. κατά του Ηνωμένου Βασιλείου. 19.12.1989, Mellacher κ.α. κατά της Αυστρίας. 23.4.1992, Castells κατά της Ισπανίας. 9.12.1994, Stran Ελληνικά Διυλιστήρια και Στρατής Ανδρεάδης κατά της Ελλάδας, 26.9.1996, Μανουσάκης κ.α. κατά της Ελλάδας.

Στην υπόθεση SĚĚ κ.α. κατά της Ελλάδας¹,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, σύμφωνα με το Άρθρο 43 της Συμβάσεως για την Προστασία των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών ("της Συμβάσεως") καθώς και τις σχετικές διατάξεις των Κανονισμών Α² του Δικαστηρίου, ως Τμήμα αποτελούμενο από τους ακόλουθους Δικαστές :

Κο R.Ryssdal, Πρόεδρο

Κο F.Gölcüklü,

Κο L.-E.Pettiti,

Κο Ν.Βαλτικό,

Κα Ε.Palm,

Κο I.Foighel,

Κο Α.Β.Βακα,

Κο Β.Ρεπικ,

Κο Ρ.Κυρίς,

όπως και από τον Κο Η.Ρετσολντ, Γραμματέα, και τον Κο Ρ.Τζ.Μαχόνι, Αναπληρωτή Γραμματέα.

¹ Σημειώσεις του Γραμματέα

1 Η υπόθεση έχει αριθμό 72/1995/578/664. Ο πρώτος αριθμός είναι η θέση της υπόθεσης στον κατάλογο των υποθέσεων που παραπέμφθηκαν στο Δικαστήριο κατά την διάρκεια του σχετικού έτους (δεύτερος αριθμός). Οι τελευταίοι δύο αριθμοί υποδεικνύουν την θέση της υπόθεσης στον κατάλογο των υποθέσεων που έχουν παραπεμφθεί στο Δικαστήριο από τότε που δημιουργήθηκε αυτό καθώς και στον κατάλογο των αντίστοιχων αρχικών προσφυγών στην Επιτροπή.

² Οι Κανονισμοί Α ισχύουν σε όλες τις υποθέσεις που είχαν παραπεμφθεί στο Δικαστήριο πριν την έναρξη της ισχύος του Πρωτοκόλλου υπ'αριθμόν 9 (1η Οκτωβρίου 1994) ενώ κατόπιν μόνον στις υποθέσεις εκείνες που αφορούν Κράτη που δεν δεσμεύονται από το ανωτέρω Πρωτόκολλο. Αντιστοιχούν στους Κανονισμούς που άρχισαν να ισχύουν την 1η Ιανουαρίου 1983, όπως τροποποιήθηκαν αρκετές φορές μεταγενέστερα.

Αφού συνεδρίασε ιδιαίτέρως στις 29 Ιουνίου και στις 2
Οκτωβρίου 1996,

Διατυπώνει την ακόλουθη απόφαση, που εγκρίθηκε κατά
την ανωτέρω αναφερόμενη τελευταία ημερομηνία :

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση παραπέμφθηκε στο Δικαστήριο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρώπινων Δικαιωμάτων ("την Επιτροπή") στις 13 Σεπτεμβρίου 1995, εντός της τρίμηνης περιόδου που ορίζει το Άρθρο 32 παρ.1 και το Άρθρο 47 της Συμβάσεως. Βασίζεται σε μία προσφυγή (No 19385/92) κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας, η οποία υποβλήθηκε στην Επιτροπή στις 24 Οκτωβρίου 1991 δυνάμει του Αρθρου 25 από τρεις Έλληνες υπήκοους, τον Κο Κ.Σ. , τον Κο Κ.Ν. και τον Κο Τ.Σ. , όπως και από τις Αγροτικές Συνεταιριστικές Εκδόσεις ΑΕ, μία ανώνυμη εταιρία που έχει συσταθεί στην Ελλάδα.

Η αίτηση της Επιτροπής αναφερόταν στα Άρθρα 44 και 48 και στην διακήρυξη διά της οποίας η Ελλάδα αναγνώρισε την υποχρεωτική δικαιοδοσία του Δικαστηρίου (Άρθρο 46). Αντικείμενο της αίτησης ήταν η έκδοση μίας απόφασης σχετικά με το αν τα γεγονότα της υπόθεσης αποκάλυπταν παράβαση από μέρους του εναγόμενου Κράτους των υποχρεώσεων του σύμφωνα με το Άρθρο 6 παρ.1 της Συμβάσεως και το Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθμόν 1.

2. Σε απόκριση της ερωτήσεως που υποβλήθηκε σύμφωνα με τον Κανονισμό 33 παρ.3 (δ) των Κανονισμών Α του Δικαστηρίου, οι προσφεύγοντες δήλωσαν ότι επιθυμούσαν να λάβουν μέρος

ότη νομική διαδικασία και όρισαν τους δικηγόρους που θα τους εκπροσωπούσαν (Κανονισμός 30).

3. Το Τμήμα που επρόκειτο να συγκροτηθεί συμπεριελάμβανε αυτοδικαίως τον Κο Ν.Βαλτικό, τον εκλεγμένο Έλληνα δικαστή (Άρθρο 43 της Συμβάσεως) καθώς και τον Κο R.Ryssdal, τον Πρόεδρο του Δικαστηρίου (Κανονισμός 21 παρ.4(β)). Στις 29 Σεπτεμβρίου 1995, παρουσία του Γραμματέα, ο Πρόεδρος τράβηξε με κλήρο τα ονόματα των άλλων επτά μελών, δηλαδή τους κκ. F.Gölcüklü, L.-E.Pettiti, την Κα E.Palm, τους κκ I.Foighel, R.Pekkanen, B.Repik, και P.Kuris (Άρθρο 43 *in fine* της Συμβάσεως και Κανονισμός 21 παρ.5). Ακολούθως, ο Κοσ Α.Β.Βακα, αναπληρωτής δικαστής, αντικατέστησε τον Κο Ρεκκανεν, που εκωλύετο να λάβει μέρος στην περαιτέρω εξέταση της υπόθεσης (Κανονισμοί 22 παρ.1 και 24 παρ.1).

4. Ως Πρόεδρος του Τμήματος (Κανονισμός 21 παρ.6), ο Κοσ Ryssdal, ενεργώντας μέσω του Γραμματέα, συσκέφθηκε με το Εκπρόσωπο της Κυβέρνησης της Ελλάδας ("της Κυβέρνησης"), τους δικηγόρους των προσφευγόντων και τον Εκπρόσωπο της Επιτροπής σχετικά με την οργάνωση της νομικής διαδικασίας (Κανονισμοί 37 παρ.1 και 38). Σύμφωνα με την δικαστική εντολή που εκδόθηκε ακολούθως, ο Γραμματέας έλαβε το υπόμνημα των προσφευγόντων στις 25 Μαρτίου 1996 και το υπόμνημα της Κυβέρνησης στις 15 Απριλίου 1996. Στις 20 Μαΐου ο Γραμματέας της Επιτροπής υπέδειξε ότι ο Εκπρόσωπος της Επιτροπής δεν επιθυμούσε να απαντήσει εγγράφως.

5. Σύμφωνα με την απόφαση του Προέδρου, η συνεδρίαση έγινε δημόσια στο Κτήριο των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων στο

Στρασβούργο στις 25 Ιουνίου 1996. Το Δικαστήριο είχε πραγματοποιήσει μία προκαταρκτική συνεδρίαση προηγουμένως.

Εμφανίστηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου :

(α) *γιά την Κυβέρνηση*

Κος Β.Κοντολαίμος, Σύμβουλος, Νομικό Συμβούλιο του Κράτους,

Αντιπρόσωπος του Εκπροσώπου

Κα Β.Πελέκου, Εισηγήτρια, Νομικό Συμβούλιο του Κράτους, Σύμβουλος

(β) *γιά την Επιτροπή*

Κος Α.Λουκαΐδης,

Εκπρόσωπος

(γ) *γιά τους προσφεύγοντες*

Κος Κ.Χωρομίδης, Κος Ι.Χωρομίδης, Δικηγόροι Θεσ/νίκης
Συνήγοροι

Το Δικαστήριο άκουσε τις αγορεύσεις των κκ Λουκαΐδη, Ι.Χωρομίδη και Κοντολαίμου.

ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

I. Οι συνθήκες της υπόθεσης

A. Ιστορικό

6. Στις 28 Ιουλίου 1981, δυνάμει της κοινής υπουργικής απόφασης των Υπουργών Οικονομικών και Δημοσίων Έργων, που ελήφθη σύμφωνα με το Ν.653/1977 "περί των υποχρεώσεων των ιδιοκτητών παρόδιων ιδιοκτησιών στις περιπτώσεις κατασκευής μεγάλων οδικών αρτηριών", το Κράτος απαλλοτρίωσε τμήμα κάθε μίας από τις ιδιοκτησίες που ανήκαν στους

προσφεύγοντες με σκοπό την κατασκευή μίας ανισόπεδης διάβασης στον δρόμο μεταξύ Θεσσαλονίκης και Λαγκαδά.

Ο Ν.653/1977 στοιχειοθετεί το τεκμήριο ότι οι ιδιοκτήτες ακινήτων σε μεγάλους δρόμους επωφελούνται από την διεύρυνση αυτών των δρόμων και προβλέπει ότι συνεπώς θα πρέπει να συνεισφέρουν στις δαπάνες απαλλοτρίωσης εάν τα ακίνητα απαλλοτριωθούν (δείτε παράγραφο 29 κατωτέρω).

Τα ακίνητα που συνόρευαν με το δρόμο χρησιμοποιούνταν για επιχειρηματικούς σκοπούς.

Οι δύο πρώτοι προσφεύγοντες, ο Κος Κ.Σ. και ο Κος Κ.Ν. , πωλούσαν ελαστικά αυτοκινήτων από το ακίνητό τους, από το οποίο απώλεσαν 174,38 τετραγωνικά μέτρα. Ο τρίτος από τους προσφεύγοντες, ο Κος Τ.Σ. , που είχε επιχείρηση καυσίμων, είχε στην ιδιοκτησία του ένα βενζινάδικο, από το οποίο απώλεσε 68,68 τετραγωνικά μέτρα. Από τον τέταρτο από τους προσφεύγοντες, τις Αγροτικές Συνεταιριστικές Εκδόσεις ΑΕ, μία εκδοτική και τυπογραφική εταιρία, απαλλοτριώθηκε ένα τμήμα 347,36 τετραγωνικών μέτρων.

B. Προσδιορισμός αποζημίωσης στα Δικαστήρια

7. Το 1982 το Κράτος έκανε αίτηση στο Πρωτοδικείο της Θεσσαλονίκης ζητώντας τον προσδιορισμό ενός προσωρινού ποσού ανά τετραγωνικό μέτρο για την αποζημίωση.

8. Στις 10 Ιουνίου 1982 (στην απόφαση με αριθμό 3008/1982) το Δικαστήριο όρισε το ποσόν στις 14.000 δραχμές ανά τετραγωνικό μέτρο.

Στην απόφασή του από 8 Δεκεμβρίου 1983 (No 2445/1983) το Εφετείο Θεσσαλονίκης όρισε ότι το οριστικό ποσόν θα έπρεπε να είναι 14.500 δραχμές ανά τετραγωνικό μέτρο.

Γ. Διαδικασία προσδιορισμού των δικαιούχων της αποζημίωσης

9. Στις 4 Ιουνίου 1984 το Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης όρισε ότι οι προσφεύγοντες είχαν δικαίωμα σε αποζημίωση, όπως αυτή είχε προσδιοριστεί οριστικά το 1983 (απόφαση No 3648/1984).

10. Όμως, λόγω της ισχύος του τεκμηρίου που είχε στοιχειοθετηθεί από το Ν.653/1977, το Κράτος δεν αποζημίωσε τους προσφεύγοντες γιά την επιφάνεια πλάτους δεκαπέντε μέτρων που προβλέπει ο ανωτέρω Νόμος.

Δ. Νομική Διαδικασία γιά την ανάκτηση της αποζημίωσης

1. Ενώπιον του Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης

11. Στις 11 Ιουλίου 1984 οι προσφεύγοντες προσέφυγαν στο Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης ζητώντας την καταβολή της αποζημίωσης, όπως αυτή είχε προσδιοριστεί. Στην αίτησή τους δήλωσαν ότι από την κατασκευή της ανισόπεδης διάβασης, οι ιδιοκτησίες τους που παλαιότερα ήταν πάνω στην κεντρική οδική αρτηρία, πλάτους τριάντα μέτρων βρίσκονταν τώρα σε έναν δευτερεύοντα δρόμο, πλάτους μόνον πέντε εως επτά μέτρων. Περαιτέρω, δεν υπήρχε σύνδεση μεταξύ του δευτερεύοντος δρόμου και του κυρίως δρόμου, που τώρα περνούσε έξι μέτρα πάνω από τις ιδιοκτησίες τους.

12. Το Κράτος ισχυρίστηκε ότι σύμφωνα με το τεκμήριο που στοιχειοθετήθηκε από το Ν.653/1977, οι προσφεύγοντες, που είχαν στην ιδιοκτησία τους ιδιοκτησίες με πρόσοψη στον δρόμο

που επρόκειτο να διαπλατυνθεί, επωφελήθηκαν από την απαλλοτρίωση, άρα δεν είχαν δικαίωμα σε αποζημίωση.

13. Το Πρωτοδικείο της Θεσσαλονίκης εξέδωσε την απόφασή του στις 27 Ιουνίου 1985 (απόφαση Νο 2190/1985). Έκανε δεκτή την ένσταση της Κυβέρνησης και απέρριψε την αγωγή των προσφευγόντων για τον λόγο ότι το νομοθετικό τεκμήριο ήταν αμάχητο και είχε ισχύ στην περίπτωση τους.

2. Στο Εφετείο Θεσσαλονίκης

14. Στις 12 Ιουλίου 1985 οι προσφεύγοντες προσέβαλαν την ανωτέρω απόφαση.

15. Στις 24 Ιουνίου 1986 το Εφετείο Θεσσαλονίκης έκρινε (στην απόφαση Νο 934/1986) ότι η εφαρμογή του αμάχητου τεκμηρίου ήταν αντίθετη με το Άρθρο 17 του Συντάγματος. Εδωσε εντολή στους προσφεύγοντες να υποβάλουν αποδεικτικά στοιχεία ότι η κατασκευή της ανισόπεδης διάβασης δεν είχε αποβεί σε όφελός τους.

16. Στις 9 Ιουνίου 1987 (στην απόφαση Νο 1882/1987) το Εφετείο έκρινε υπέρ των προσφευγόντων, αφού έλαβε τα αποδεικτικά στοιχεία που είχε ζητήσει. Σημείωσε ότι οι επιχειρηματικοί χώροι που ανήκαν στους προσφεύγοντες, οι οποίοι πριν την κατασκευή της ανισόπεδης διάβασης είχαν πρόσοψη στον κεντρικό δρόμο, ήταν πολύ επικερδείς λόγω του όγκου της κίνησης αυτού του δρόμου. Ομως, από τότε που είχε κατασκευαστεί η ανισόπεδη διάβαση η κίνηση σε αυτούς τους χώρους είχε πέσει σημαντικά και ορισμένες από τις επιχειρήσεις είχαν αναγκαστεί να κλείσουν λόγω των ζημιών που πραγματο-

πρόσδωσαν. Το δικαστήριο έκρινε ότι το Κράτος έπρεπε να καταβάλει ποσά 2.528.510 δραχμών στον Κο Κατικαρίδη, 995.860 δραχμών στον Κο Τορμανίδη και 5.036.720 στις Αγροτικές Συνεταιριστικές Εκδόσεις Α.Ε.

3. Στο Συμβούλιο της Επικρατείας

17. Στις 30 Σεπτεμβρίου 1987 το Κράτος άσκησε αίτηση αναιρέσεως. Η δικάσιμος ορίστηκε για τις 28 Σεπτεμβρίου 1988 και η συνεδρίαση πραγματοποιήθηκε στις 17 Οκτωβρίου 1988.

18. Στην από 13 Ιουνίου 1989 απόφασή του (No 672/1989) το Τρίτο Τμήμα του Συμβουλίου της Επικρατείας έκρινε τα ακόλουθα:

".... Οι διατάξεις του άρθρου 1 του Ν.653/1977 έχουν εφαρμογή όχι μόνον στην κατασκευή ή στην διαπλάτυνση ενός δρόμου σε περιοχή που δεν καλύπτεται από το πολεοδομικό σχέδιο αλλά και στην κατασκευή κόμβου αυτοκινητοδρόμων και παραδρόμων που συνδέουν τα απαλλοτριωμένα ακίνητα με τον κεντρικό δρόμο. Το άρθρο 1(3) του Ν.653/1977 στοιχειοθετεί ένα αμάχητο τεκμήριο στο νόμο ότι οι ιδιοκτήτες ιδιοκτησιών που έχουν πρόσοψη σε ένα νεοκατασκευασθέντα κεντρικό δρόμο ή σε παράδρομο που έχει πρόσβαση σε κόμβο αποκομίζουν οφέλη. Η στοιχειοθέτηση ενός τέτοιου τεκμηρίου είναι κατ'αρχήν αποδεκτή σύμφωνα με το Σύνταγμα, στις περιπτώσεις που αυτή δικαιολογείται εύλογα βάσει της καθημερινής εμπειρίας. Στην υπό εξέταση υπόθεση το τεκμήριο επιβάλλει στους ιδιοκτήτες των εφαπτόμενων ακινήτων να συνεισφέρουν στις δαπάνες των οδικών βελτιώσεων, οι οποίες βαρύνουν το Κράτος, με "αυτοαποζημίωση". Την ίδια υποχρέωση έχουν οι ιδιοκτήτες

ακινήτων και από τις δύο πλευρές του δρόμου, με άλλα λόγια οι ιδιοκτήτες των οποίων τα ακίνητα έχουν πρόσοψη στον νεοκατασκευασθέντα δρόμο ή στον κόμβο. Θεωρείται ότι οι ιδιοκτήτες αυτοί αποκομίζουν οφέλη και υπόκεινται σε υποχρέωση [να συνεισφέρουν στις δαπάνες κατασκευής] μιάς επιφάνειας πλάτους ίσου με το ήμισυ του υπό κατασκευή δρόμου, με την προϋπόθεση ότι αυτή η επιφάνεια δεν υπερβαίνει το ήμισυ του εμβαδού του ενδιαφερόμενου ακινήτου. Η νομική βάση στην οποία στηρίζεται αυτή η υποχρέωση είναι ότι η κατασκευή ενός κεντρικού δρόμου ή κόμβου τροποποιεί πλήρως την οικονομία μιάς περιοχής και αυξάνει την αξία των ακινήτων και από τις δύο πλευρές των οδικών βελτιώσεων, δημιουργώντας έτσι αδικαιολόγητο πλουτισμό των ιδιοκτητών. Εάν αυτός ο πλουτισμός δεν αντισταθμιζόταν από την απώλεια που δημιουργεί η αφαίρεση τμήματος του ακινήτου τους, θα ήταν πολύ δύσκολο ή ακόμα και αδύνατον για το κράτος να αποκτήσει το έδαφος που απαιτείται για την εφαρμογή των προγραμμάτων οδοποιίας... Φυσικά, είναι πιθανόν σε ορισμένες περιπτώσεις οι ιδιοκτήτες που αποκομίζουν οφέλη από την ανάπτυξη μίας ολόκληρης περιοχής να υπόκεινται συγχρόνως σε ζημίες. Το σχήμα ή το μέγεθος της ακίνητης ιδιοκτησίας τους μπορεί να μεταβάλεται σε σημείο που να περιορίζεται η χρήση της ή να καθίσταται αδύνατη. Παρομοίως, μπορεί να αποδειχθεί δύσκολη ή αδύνατη η χρήση της ακίνητης ιδιοκτησίας τους (εώς την ολοκλήρωση των εργασιών κατασκευής) ή η εφαρμογή σχεδίων της ενίσχυσης της αξίας της ιδιοκτησίας τους. Σε τέτοιες περιπτώσεις, όμως, οι ιδιοκτήτες που έχουν

ζημιωθεί μπορούν να αποζημιωθούν σύμφωνα με το Άρθρο 13 παρ.4 του Ν.Δ.797/1971, που έχει επίσης ισχύ και σε περιπτώσεις που καλύπτονται από το Ν.653/1977. Συνεπώς, οι διατάξεις του Νόμου αυτού δεν αντίκεινται στα Άρθρα 17 και 4 παρ.1 του Συντάγματος, καθώς δεν στοιχειοθετούν αδικαιολόγητες εξαιρέσεις σχετικά με τους ιδιοκτήτες εφαπτόμενων ακινήτων..."

Το Τρίτο Τμήμα παρέπεμψε την υπόθεση στο Τέταρτο Τμήμα του Συμβουλίου της Επικρατείας.

19. Η ειδοποίηση της διαδικασίας ενώπιον του Τέταρτου Τμήματος του Συμβουλίου Επικρατείας κοινοποιήθηκε στους προσφεύγοντες στις 20 Ιανουαρίου 1990. Υπέβαλαν τις έγγραφες προτάσεις τους στις 10 Ιουλίου 1990. Η δικάσιμος ορίστηκε για τις 21 Σεπτεμβρίου 1990.

Στις 30 Νοεμβρίου 1990 το Τέταρτο Τμήμα του Συμβουλίου της Επικρατείας έκρινε (στην απόφαση Νο 1841/1990) ότι το άρθρο 1(3) του Ν.653/1977 (σε συνδυασμό με τα άρθρα 62(9) και (10) του Ν.947/1979) δεν είχαν εφαρμογή στην απαλλοτρίωση για την κατασκευή κόμβου (ανισόπεδης διάβασης) σε περιοχή που δεν καλύπτεται από πολεοδομικό σχέδιο· αυτή η κατασκευή δεν οφελούσε τους ιδιοκτήτες των γειτονικών ακινήτων καθώς αποκλειστικός σκοπός της ήταν η εξασφάλιση ταχείας και ασφαλούς κυκλοφοριακής ροής· περαιτέρω, στερούσε από αυτούς τους ιδιοκτήτες την άμεση και απευθείας πρόσβαση στον αρχικό κεντρικό δρόμο στον οποίο είχαν πριν πρόσοψη τα ακίνητά τους. Επιπλέον, το δικαστήριο έκρινε ότι το τεκμήριο που στοιχειοθετείται από το ανωτέρω άρθρο ήταν μαχητό, διαφορετικά το άρθρο θα ήταν αντισυνταγματικό. Τέλος, παρέπεμψε την υπόθεση στην ολομέλεια του Συμβουλίου της

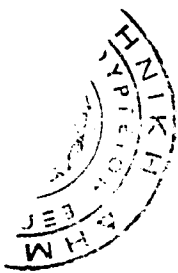
Επικρατείας για την επίλυση της διαφοράς μεταξύ των δύο Τμημάτων του Συμβουλίου (Άρθρο 580 παρ.4 του Κώδικα Αστικής Δικονομίας).

20. Η ειδοποίηση της διαδικασίας ενώπιον της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας κοινοποιήθηκε στους προσφεύγοντες στις 6 Δεκεμβρίου 1990. Στις 20 Ιανουαρίου 1991 υπέβαλαν τις έγγραφες προτάσεις τους όπου επικαλούνταν το Άρθρο 6 της Σύμβασης και το Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθμόν 1. Η δικάσιμος ορίστηκε για τις 21 Φεβρουαρίου 1991.

Στις 6 Ιουνίου 1991 το Συμβούλιο της Επικρατείας, που συνεδρίασε στην ολομέλειά του (τριάνταδύο δικαστές), έκρινε υπέρ της άποψης που είχε εκφράσει το Τρίτο Τμήμα με την ακόλουθη διατύπωση (απόφαση Νο 14/1991):

“....

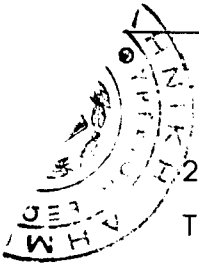
Σύμφωνα με το άρθρο 62(9) του Ν.947/1979 “περί δομήσιμων περιοχών”, οι διατάξεις του άρθρου 1 του Ν.653/1977 έχουν ισχύ και στις περιπτώσεις όπου βελτιώνονται υπάρχοντες δρόμοι διά της μερικής ή συνολικής επαναχάραξης ή διαπλάτυνσής τους. Η απαρίθμηση των μορφών βελτίωσης είναι ενδεικτική και όχι εξαντλητική. Συνεπώς κατά την ακριβή ερμηνεία αυτής της διάταξης, οι βελτιώσεις σε έναν κεντρικό δρόμο περιλαμβάνουν την κατασκευή ενός κόμβου. Η απαλλοτρίωση ακινήτων για την διαπλάτυνση ενός τέτοιου δρόμου και την κατασκευή παράλληλων δρόμων πρόσβασης στον κόμβο διέπεται από τα [άρθρα 1(1), (3), (4) και (5) και 2(2) του Ν.653/1977]. Ακόμα, όπως είναι προφανές από τις διατάξεις του άρθρου 1(1) και (3) του Ν.653/1977, το τεκμήριο [ότι οι ιδιοκτήτες αποκομίζουν

οφέλη από αυτές τις βελτιώσεις] είναι αμάχητο. Ο Νόμος δεν επιτρέπει την προσφυγή σε δικαστήριο με σκοπό την απόδειξη ότι μία ορισμένη οδική βελτίωση δεν εξασφαλίζει οφέλη, συνεπώς δεν επιτρέπει την αντίκρουση του τεκμηρίου αυτού.

Τέλος, η νομοθετική διάταξη όπου διατυπώνεται το τεκμήριο επιτρέπει επίσης την αναγνώριση των προσώπων που έχουν δικαίωμα να υποβάλουν αξίωση αποζημίωσης για την απαλλοτρίωση της ιδιοκτησίας τους, ενώ δεν θίγεται το δικαίωμα των ιδιοκτητών των ακινήτων σε αποζημίωση. Συνεπώς, η διάταξη αυτού του Νόμου και το αμάχητο τεκμήριο που στοιχειοθετεί δεν είναι αντίθετα με το Άρθρο 17 παρ.2 του Συντάγματος, που επιβάλλει την καταβολή πλήρους αποζημίωσης στους ιδιοκτήτες απαλλοτριωμένων ακινήτων. ...”

Μία μειοψηφία δεκατριών δικαστών, όμως, έκριναν ότι η διαμάχη θα έπρεπε να είχε διευθετηθεί υπέρ της απόψεως που είχε λάβει το Τέταρτο Τμήμα. Σύμφωνα με τέσσερις από αυτούς τους δικαστές, το άρθρο 62(9) του Ν.947/1977 δεν είχε ισχύ σε βελτιώσεις που επιφέρει η κατασκευή κόμβων αυτοκινητοδρόμων, συνεπώς οι ιδιοκτήτες γειτονικών ακινήτων δεν είχαν αποκομίσει κανένα όφελος. Κατά τη γνώμη τεσσάρων άλλων, το τεκμήριο ήταν μαχητό και όχι αμάχητο καθώς, όπου πρόκειται για κόμβους αυτοκινητοδρόμων, η διαφορά στα επίπεδα εμποδίζει την πρόσβαση στον κεντρικό δρόμο εις βάρος των γειτονικών ιδιοκτησιών. Τέλος, πέντε δικαστές ήταν της άποψης ότι το αμάχητο τεκμήριο στερούσε από τους ιδιοκτήτες το δικαίωμά τους να αποζημιωθούν βάσει της αληθούς αξίας των ακινήτων τους κατά την ημερομηνία της απαλλοτρίωσης.

21. Η υπόθεση ακολούθως παραπέμφθηκε εκ νέου στο Τέταρτο Τμήμα, ώστε αυτό να κρίνει επί της ουσίας της αγωγής των προσφευγόντων. Καθώς, όμως, η αγωγή ήταν αναπόφευκτο να απορριφθεί μετά την από 6 Ιουνίου 1991 απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, οι προσφεύγοντες δεν επανέλαβαν την διαδικασία.

II. Σχετικό Εσωτερικό Δίκαιο

A. Το Σύνταγμα

22. Τα συναφή Άρθρα του Συντάγματος του 1975 προβλέπουν :

Άρθρο 17

“1. Η ιδιοκτησία τελεί υπό την προστασία του Κράτους, τα εξ'αυτής όμως δικαιώματα δεν δύνανται να ασκούνται εις βάρος του γενικού συμφέροντος.

2. Ουδείς στερείται της ιδιοκτησίας αυτού, ει μὴ διά δημοσίαν ωφέλειαν προσηκόντως αποδεδειγμένην, όταν και όπως ο νόμος ορίζει, πάντοτε δε προηγουμένης πλήρους αποζημιώσεως, ανταποκρινομένης προς την αξίαν του απαλλοτριουμένου κατά τον χρόνον της ενώπιον του δικαστηρίου συζητήσεως περί προσωρινού προσδιορισμού της αποζημιώσεως. Επί απ'ευθείας αιτήσεως περί οριστικού προσδιορισμού της αποζημιώσεως λαμβάνεται υπ'όψιν η αξία κατά τον χρόνο της περί τούτου συζητήσεως ενώπιον του δικαστηρίου.

...”

Άρθρο 93 παρ.4

“Τα δικαστήρια δεν θα εφαρμόζουν νόμους το περιεχόμενο των οποίων είναι αντίθετο προς το Σύνταγμα.”

Νομοθετικό Διάταγμα Νο 797/1971 περί απαλλοτριώσεων

23. Το Ν.Δ.797/1971 της 30 Δεκεμβρίου 1970 και 1 Ιανουαρίου 1971 είναι η κυριότερη νομοθετική διάταξη που διέπει τις απαλλοτριώσεις. Εφαρμόζει τις αρχές που ορίζονται στις συνταγματικές διατάξεις.

24. Το Κεφάλαιο Α του Νομοθετικού Διατάγματος ορίζει τις διαδικασίες και τις προϋποθέσεις για την ανακοίνωση απαλλοτριώσεων.

Το Άρθρο 1 παρ.1(α) προβλέπει ότι οι απαλλοτριώσεις αστικών ή αγροτικών ιδιοκτησιών και οι διεκδικήσεις εμπράγματων δικαιωμάτων επί αυτών, εάν εξουσιοδοτούνται από το νόμο για το δημόσιο συμφέρον, ανακοινώνονται με κοινή απόφαση του αρμόδιου υπουργού και του Υπουργού Οικονομικών.

Το Άρθρο 2 παρ.1 ορίζει τις προϋποθέσεις για μία απόφαση που θα ανακοινώνει μία απαλλοτρίωση. Συγκεκριμένα, (α) ένα σχέδιο κτηματολογίου που να εμφανίζει την περιοχή που πρόκειται να απαλλοτριωθεί, και (β) έναν κατάλογο των ιδιοκτητών της γής, του εμβαδού της, της έκτασης και των κυριότερων χαρακτηριστικών των κτισμάτων που βρίσκονται σε αυτήν.

25. Το Κεφάλαιο Β του Νομοθετικού Διατάγματος προσδιορίζει τις διαδικασίες εκτέλεσης μίας απαλλοτρίωσης.

Τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα πρέπει να αποζημιώνονται, σύμφωνα με τους επακριβώς διατυπώνόμενους όρους. Η απόκτηση της κυριότητας από το πρόσωπο υπέρ του οποίου διατάχθηκε η απαλλοτρίωση (Άρθρα 7 παρ.1 και 8 παρ.1) ξεκινά από την ημερομηνία της πληρωμής ή (σε περιπτώσεις όπου δεν

έχει ακόμα ολοκληρωθεί η αναγνώριση των δικαιούχων, ή όπου το ακίνητο βαρύνεται με υποθήκες ή αμφισβητείται η ταυτότητα του πραγματικού δικαιούχου) από την ημερομηνία της δημοσίευσης στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της ειδοποίησης της κατάθεσης της αποζημίωσης στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων.

Εάν η απαλλοτρίωση δεν πραγματοποιηθεί σύμφωνα με τους ανωτέρω όρους εντός μίας περιόδου δεκαοκτώ μηνών από την ημερομηνία της απόφασης που προσδιορίζει την αποζημίωση, παραγράφεται αυτομάτως (Άρθρο 11 παρ.1).

26. Το Κεφάλαιο Δ ορίζει λεπτομερώς την διαδικασία του καθορισμού της αποζημίωσης.

Το Άρθρο 14 προβλέπει ότι τα μέρη που συμμετέχουν στην διαδικασία είναι (α) το μέρος που καλείται να καταβάλει την αποζημίωση, (β) το μέρος υπέρ του οποίου διατάσσεται η αποζημίωση, (γ) το μέρος που διεκδικεί την κυριότητα ή άλλα εμπράγματα δικαιώματα επί της ιδιοκτησίας.

Το Άρθρο 17 παρ.1 αναθέτει στα δικαστήρια τον προσδιορισμό της αποζημίωσης. Προβλέπει ρητώς ότι το δικαστήριο προσδιορίζει μόνον το κατά μονάδα ποσόν της αποζημίωσης και όχι ποιός δικαιούται αποζημίωσης και ποιός υποχρεούται να την καταβάλει.

Με το Άρθρο 13 παρ.1 υπολογίζεται η αποζημίωση σε σχέση με την πραγματική αξία της απαλλοτριούμενης ιδιοκτησίας κατά την ημερομηνία δημοσίευσης της απόφασης που κοινοποιεί την απαλλοτρίωση.

Η παράγραφος 4 του Αρθρου αυτού προβλέπει :

“Όπου απαλλοτριώνεται τμήμα ακινήτου και υποτιμάται ουσιαστικά η αξία ή καθίσταται αδύνατη η χρήση του

τμήματος που παραμένει στην κυριότητα του ιδιοκτήτη, η απόφαση που προσδιορίζει την αποζημίωση θα περιλαμβάνει επίσης έναν προσδιορισμό της ειδικής αποζημίωσης για το τμήμα αυτό. Αυτή η ειδική αποζημίωση θα πρέπει να καταβάλεται στον ιδιοκτήτη μαζί με την αποζημίωση για το τμήμα που απαλλοτριώνεται”.

27. Η διαδικασία του προσδιορισμού της αποζημίωσης μπορεί να περιλαμβάνει δύο στάδια.

Πρώτον, το στάδιο του προσωρινού προσδιορισμού, κατά το οποίο έχει δικαιοδοσία το Μονομελές Πρωτοδικείο της περιοχής όπου βρίσκεται η ιδιοκτησία που απαλλοτριώνεται από την στιγμή που το ενδιαφερόμενο μέρος υποβάλει σχετική αίτηση (Άρθρο 18).

Δεύτερον, το στάδιο του οριστικού προσδιορισμού, κατά το οποίο έχει δικαιοδοσία το Εφετείο της περιοχής όπου βρίσκεται η ιδιοκτησία που απαλλοτριώνεται, κατόπιν προσφυγής των ενδιαφερόμενων μερών εντός προθεσμίας τριάντα ημερών από την ημερομηνία της επίδοσης της απόφασης του προσωρινού προσδιορισμού της αποζημίωσης, ή εντός έξι μηνών από την ημερομηνία της δημοσίευσής της, εάν αυτή δεν επιδόθηκε (Άρθρο 19 παρ.1 & 2).

Η παράγραφος 6 του ίδιου Αρθρου προβλέπει ότι μόνον εκείνο το πρόσωπο που έχει υποβάλει μία τέτοια προσφυγή για την αύξηση ή τη μείωση του ποσού του προσωρινού προσδιορισμού έχει δικαίωμα να ωφεληθεί από αυτήν.

Το ποσόν του προσωρινού προσδιορισμού μετατρέπεται σε οριστικό για κάθε πρόσωπο που δεν προσφεύγει ταχέως.

Περαιτέρω, η αίτηση μπορεί να υποβληθεί απευθείας στο Εφετείο προκειμένου να εκδοθεί μία οριστική απόφαση που δεν θα επιδέχεται προσφυγής (Άρθρο 20).

28. Το Κεφάλαιο Ε του Νομοθετικού Διατάγματος προβλέπει μία ειδική διαδικασία για την δικαστική αναγνώριση των προσώπων που έχουν δικαίωμα σε αποζημίωση.

Δικαιοδοσία για την αναγνώριση αυτών των προσώπων έχει το Μονομελές Πρωτοδικείο της περιοχής όπου βρίσκεται η ιδιοκτησία που απαλλοτριώνεται (Άρθρο 26).

Το Άρθρο 27 παρ.1 προβλέπει ότι το δικαστήριο προβαίνει στην αναγνώριση των δικαιούχων βάσει των στοιχείων του κτηματολογίου και του καταλόγου των ιδιοκτητών γής που έχει συνταχθεί από διπλωματούχο μηχανικό και έχει νόμιμα εγκριθεί από το Υπουργείο Δημοσίων Έργων, καθώς και βάσει κάθε άλλου στοιχείου που υποβάλουν τα μέρη ή εξετάζει το δικαστήριο αυτεπαγγέλτως.

Δεν δύναται να υποβληθεί προσφυγή κατά της απόφασης που λαμβάνεται με την ολοκλήρωση αυτής της ειδικής διαδικασίας (Άρθρο 27 παρ.6).

Δυνάμει της παραγράφου 4 του Αρθρου 27, το δικαστήριο δεν θα αποφανθεί εάν

(α) έχει διαπιστωθεί κατά την ακροαματική διαδικασία ή με Κρατική απόφαση ότι κάποιο πρόσωπο έχει δικαίωμα διεκδίκησης της πλήρους ιδιοκτησίας του απαλλοτριούμενου ακινήτου ή άλλου εμπράγματος δικαιώματος,

(β) υπάρχει διένεξις μεταξύ ενός ή περισσότερων προσώπων που ισχυρίζονται ότι είναι δικαιούχοι βάσει ιδιοκτησίας ή άλλου εμπράγματος δικαιώματος, τέτοια που να καθιστά απαραίτητη τη διερεύνηση των διεκδικήσεων, η οποία

θα πρέπει να περιλαμβάνει την εξέταση κάθε ενδιαφερόμενου μέρους που έχει υποβάλει αγωγή.

(γ) έχει διαπιστωθεί κατά την ακροαματική διαδικασία ότι κάποιο μέρος που διεκδικεί δικαίωμα αποζημιώσεως αδυνατεί να αποδείξει ότι έχει εμπράγματα δικαιώματα.

Η παράγραφος 2 του Αρθρου 8 του Ν.Δ.797/1971 προβλέπει ότι απαιτείται οριστική απόφαση αναγνώρισης του δικαιώματος ορισμένου προσώπου σε αποζημίωση προτού το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων προβεί στην πληρωμή του ποσού που είχε κατατεθεί ως αποζημίωση ακολούθως του προσδιορισμού του από τα δικαστήρια.

Γ. Νόμος 653/1977 περί των υποχρεώσεων των ιδιοκτητών παρόδιων ακινήτων εν σχέσει με την κατασκευή κεντρικών οδών

29. Οι συναφείς διατάξεις του άρθρου 1 του Ν.653/1977 από 25 Ιουλίου και 5 Αυγούστου 1977 προβλέπουν :

1. Οπου κατασκευάζεται ένας κεντρικός δρόμος πλάτους εως τριάντα μέτρων σε περιοχή που δεν καλύπτεται από πολεοδομικό σχέδιο, οι ιδιοκτήτες παρόδιων ακινήτων που αποκομίζουν όφελος θα πρέπει να πληρώσουν για επιφάνεια πλάτους δεκαπέντε μέτρων, συνεισφέροντας έτσι στις δαπάνες της απαλλοτρίωσης των ακινήτων που συνορεύουν με τον δρόμο. Η επιφάνεια, όμως, για την οποία ισχύει η υποχρέωση αυτή δεν θα υπερβαίνει το ήμισυ του εμβαδού του σχετικού ακινήτου.

...

3. Για τους σκοπούς του παρόντος άρθρου, θα θεωρείται ότι αποκομίζουν όφελος εκείνοι οι ιδιοκτήτες

παρόδιων ακινήτων των οποίων τα ακίνητα έχουν πρόσοψη στους δρόμους που έχουν κατασκευαστεί.

4. Όταν οι δικαιούχοι αποζημίωσης λόγω απαλλοτρίωσης είναι οι ίδιοι υπεύθυνοι για την πληρωμή τμήματος αυτής της απαλλοτρίωσης, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις θα αντισταθμίζονται.

5. Η μέθοδος και οι διαδικασίες καταμερισμού της αποζημίωσης μεταξύ του Κράτους και των ιδιοκτητών παρόδιων ακινήτων θα προσδιορίζονται σε διάταγμα που θα δημοσιεύεται κατόπιν προτάσεως του Υπουργού Δημοσίων Εργών.

..."

Δ. Νόμος 947/1979 περί δομήσιμων περιοχών

30. Το άρθρο 62 του Ν.947/1979 από 10 και 26 Ιουλίου 1979 προβλέπει τα ακόλουθα :

"...

9. Οι διατάξεις του άρθρου 1 του Ν.653/1977 θα έχουν επίσης ισχύ στην περίπτωση βελτίωσης ήδη υπάρχουσών οδών διά της μερικής ή συνολικής επαναχάραξης ή διαπλάτυνσής τους, όπως θα προσδιορίζεται σε απόφαση του Υπουργού Δημοσίων Εργών...

10. Οι διατάξεις του άρθρου 1 του Ν.653/1977 θα έχουν επίσης ισχύ σε περίπτωση δευτερευουσών, δημοτικών ή τοπικών οδών πλάτους έως δεκαπέντε μέτρων..."

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

31. Οι προσφεύγοντες υπέβαλαν την προσφυγή τους στην Επιτροπή στις 24 Οκτωβρίου 1991, επικαλούμενοι παραβάσεις του

Αρθρου 6 παρ.1 της Συμβάσεως και του Αρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθμόν 1.

32. Στις 31 Αυγούστου 1994 η Επιτροπή έκρινε παραδεκτή την προσφυγή (No 19385/92) όσον αφορά τις αιτιάσεις των προσφευγόντων σχετικά με την διάρκεια της διαδικασίας και την παρεμπόδιση του δικαιώματός τους στην ειρηνική απόλαυση των ιδιοκτησιών τους. Απέρριψε ως απαράδεκτο το υπόλοιπο της προσφυγής. Στην αναφορά της από 28 Ιουνίου 1995 (Άρθρο 31), εξέφρασε την ομόφωνη γνώμη ότι υπήρχε παράβαση του Αρθρου 6 παρ.1 της Συμβάσεως και του Αρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθμόν 1. Το πλήρες κείμενο της γνώμης της Επιτροπής συναρτάται ως παράρτημα της παρούσας απόφασης¹.

ΤΕΛΙΚΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΣΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

33. Στο υπόμνημά της η Κυβέρνηση ζήτησε από το Δικαστήριο, "ως βασικό της αίτημα, να κηρυχθεί η προσφυγή απαράδεκτη λόγω της μη εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων... και, εναλλακτικώς, να απορριφθεί η προσφυγή ως αβάσιμη."

Ο ΝΟΜΟΣ

I. Η ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΗ ΕΝΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

34. Όπως και ενώπιον της Επιτροπής, το βασικό αίτημα της Κυβέρνησης ήταν ότι οι προσφεύγοντες δεν είχαν εξαντλήσει τα

¹ Σημείωση του Γραμματέα. Για πρακτικούς λόγους το παράρτημα αυτό θα εμφανίζεται μόνον στην έντυπη έκδοση της απόφασης (στην Συλλογή Αποφάσεων και Κρίσεων - 1996), αλλά μπορείτε να ζητήσετε αντίτυπο της αναφοράς της Επιτροπής από την γραμματεία.

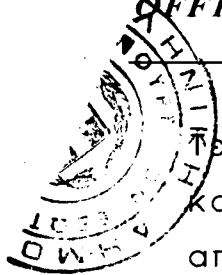

εσωτερικά ένδικα μέσα καθώς ούτε είχαν κάνει επίκληση του Αρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθμόν 1, το οποίο τώρα επικαλούνται, ενώπιον των εσωτερικών δικαστηρίων ούτε είχαν επαναλάβει την διαδικασία ενώπιον του Τετάρτου Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας.

35. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι το Αρθρο 26 της Συμβάσεως θα πρέπει να εφαρμόζεται "με κάποιον βαθμό ελαστικότητας, χωρίς υπερβολική τυπικότητα", επαρκεί να έχει γίνει επίκληση των αιτιάσεων που πρόκειται να υποβληθούν μεταγενέστερα ενώπιον των οργάνων της Συμβάσεως "τουλάχιστον στην ουσία και σε συμμόρφωση με τις τυπικές προϋποθέσεις και τα χρονικά όρια που προβλέπει το εσωτερικό δίκαιο" (δείτε *Castells v. Spain*, απόφαση από 23 Απριλίου 1992, Σειρά Α Νο 236, σελ.19 παρ.27). Περαιτέρω, τα μοναδικά ένδικα μέσα των οποίων η εξάντληση απαιτείται στο Αρθρο 26 είναι εκείνα που διατίθενται και επαρκούν και είναι συναφή με τους ισχυρισμούς των παραβάσεων (δείτε την πρόσφατη κρίση στην υπόθεση *Μανουσάκης κ.α. κατά της Ελλάδος*, απόφαση από 26ης Σεπτεμβρίου 1996, Συλλογή Αποφάσεων και Κρίσεων 1996-....., σελ....., παρ.33).

36. Οσον αφορά το πρώτο σκέλος της ένστασης, το Δικαστήριο, όπως και η Επιτροπή, σημειώνει ότι στην διαδικασία ενώπιον της ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας οι προσφεύγοντες έκαναν ρητώς επίκληση του Αρθρου 6 της Συμβάσεως και του Αρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθμόν 1 (δείτε την παράγραφο 20 ανωτέρω).

Οσον αφορά το δεύτερο σκέλος, το Δικαστήριο παρατηρεί, όπως και η Επιτροπή, ότι η διαδικασία ενώπιον του

επάρτου Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας δεν θα είχε καμμία προοπτική επιτυχίας μετά την από 6 Ιουνίου 1991 απόφαση της ολομέλειας.

37. Συνεπώς το Δικαστήριο απορρίπτει την ένσταση.

II. ΠΡΟΒΑΛΟΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6 ΠΑΡ.1 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΕΩΣ

38. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται για την διάρκεια της διαδικασίας εξασφάλισης αποζημίωσης. Επικαλούνται παράβαση του Αρθρου 6 παρ.1 της Συμβάσεως, που προβλέπει :

“Κατά τον προσδιορισμό των αστικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του...., κάθε πρόσωπο δικαιούται μιάς ... δίκης εντός εύλογου χρονικού διαστήματος ενώπιον ... δικαστηρίου....”

39. Η Κυβέρνηση, βασιζόμενη στην περιπλοκότητα της υπόθεσης και των υπερβολικό αριθμό υποθέσεων που εκκρεμούν ενώπιον των δικαστηρίων, αμφισβητεί αυτήν την άποψη.

Η Επιτροπή την δέχθηκε. Συγκεκριμένα, έκρινε ότι η Κυβέρνηση δεν είχε υποβάλει ικανοποιητική εξήγηση για να δικαιολογήσει την χρονική διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας.

A. Περίοδος που πρέπει να ληφθεί υπ' όψη

40. Η σχετική περίοδος ξεκίνησε στις 20 Νοεμβρίου 1985, ημερομηνία έναρξης της διακήρυξης διά της οποίας η Ελλάδα αποδέχθηκε το δικαίωμα της ατομικής προσφυγής. Η διαδικασία τερματίστηκε στις 6 Ιουνίου 1991, όταν η ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας εξέδωσε την απόφασή της (δείτε την παράγραφο 20 ανωτέρω). Προκειμένου, όμως, να υπολογιστεί

Το εύλογο της χρονικής περιόδου που παρήλθε, θα πρέπει να ληφθεί υπόψην το στάδιο στο οποίο είχε φτάσει η διαδικασία το 1985 (δείτε, την πιο πρόσφατη απόφαση, Stran Ελληνικά Διυλιστήρια και Στρατής Ανδρεάδης κατά της Ελλάδος, απόφαση από 9 Δεκεμβρίου 1994, Σειρά Α Νο 301-Β, σελ.82, παρ.52).

Β. Εύλογο του χρόνου της διαδικασίας

41. Το εύλογο του χρόνου της διαδικασίας θα πρέπει να εκτιμηθεί υπό το φώς των συγκεκριμένων συνθηκών της υπόθεσης, που εδώ απαιτούν μία συνολική εκτίμηση, σε σχέση με τα κριτήρια που έχουν οριστεί στη νομολογία του Δικαστηρίου, συγκεκριμένα βάσει της περιπλοκότητας της υπόθεσης και της συμπεριφοράς του προσφεύγοντος και των σχετικών δημόσιων αρχών (δείτε, την πιο πρόσφατη απόφαση, υπόθεση Ausiello v. Italy, απόφαση από 21 Μαΐου 1996, Συλλογή Αποφάσεων και Κρίσεων 1996-..., σελ., παρ.19).

42. Η διαδικασία ενώπιον του Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης και του Εφετείου Θεσσαλονίκης διήρκεσε συνολικά δύο έτη και δέκα μήνες κατά προσέγγιση, ενώ από το ανωτέρω διάστημα μεσολάβησε ένα έτος και τέσσερις μήνες πριν από την διακήρυξη της Ελλάδος σύμφωνα με το Άρθρο 25 της Συμβάσεως. Αυτή η διαδικασία δεν επιδέχεται κριτικής. Η διαδικασία ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας διήρκεσε λίγο περισσότερο από τρία έτη. Η διάρκειά της απορρέει από το γεγονός ότι η υπόθεση εισήχθη διαδοχικά ενώπιον τριών διαφορετικών συνθέσεων του δικαστηρίου και εξηγείται από το γεγονός της διαφοράς των κρίσεων μεταξύ του Τρίτου και του Τέταρτου Τμήματος, που έπρεπε να λυθεί από την ολομέλεια.

43. Αναφορικά με τις συνθήκες της υπόθεσης, και ιδιαίτερα με την περιπλοκότητά της, το Δικαστήριο συμπεραίνει ότι δεν υπήρξε παράβαση του Αρθρου 6 παρ.1 της Συμβάσεως.

III. ΠΡΟΒΑΛΛΟΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ 1

43. Οι προσφεύγοντες ισχυρίστηκαν ότι το τεκμήριο που στοιχειοθετείται από το άρθρο 1(3) του Ν.653/1977 καθώς και το γεγονός ότι το Συμβούλιο της Επικρατείας είχε αποφασίσει ότι το τεκμήριο αυτό ήταν αμάχητο, τους εμπόδισε από την δικαστική εξασφάλιση της αποζημίωσης την οποία δικαιούνταν δυνάμει της οριστικής δικαστικής αποφάσεως που ακολούθησε την απαλλοτρίωση τμήματος των ακινήτων τους. Έκαναν επίκληση του Αρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθμόν 1, που προβλέπει :

“Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ειρηνική απόλαυση της ιδιοκτησίας του. Κανένας δεν θα στερείται της ιδιοκτησίας του, παρά μόνον εάν είναι προς το δημόσιο συμφέρον και με την προϋπόθεση των όρων που προβλέπει ο νόμος και οι γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου.

Οι προηγούμενες διατάξεις, όμως, δεν θα θίγουν κατά κανένα τρόπο το δικαίωμα ενός Κράτους να επιβάλει εκείνους τους νόμους που κρίνει απαραίτητους για τον έλεγχο της χρήσης της ιδιοκτησίας προς το γενικό συμφέρον ή να εξασφαλίζει την καταβολή φόρων ή άλλων εισφορών ή προστίμων”.

45. Δεν αμφισβητήθηκε ότι οι προσφεύγοντες στερήθηκαν της ιδιοκτησίας τους σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν.Δ.797/1971 και του Ν.653/1977, με σκοπό την ολοκλήρωση των βελτιώσεων σε μία κεντρική οδό, κατά τρόπο που η απαλλοτρίωση είχε νόμιμο σκοπό προς το δημόσιο συμφέρον.

46. Οι προσφεύγοντες διαμαρτυρήθηκαν για το αμάχητο τεκμήριο σύμφωνα με το οποίο οι ιδιοκτήτες γειτονικών ιδιοκτησιών αποκομίζουν όφελος από τις βελτιώσεις που πραγματοποιούνται σε κεντρικές οδούς όπως και για την βάση του αμάχητου τεκμηρίου - την καθημερινή εμπειρία - όπως διατυπώνεται από το Συμβούλιο της Επικρατείας στην απόφασή του από 13 Ιουνίου 1989 (δείτε την παράγραφο 18 ανωτέρω). Υποστήριξαν ότι σε ορισμένες αποφάσεις του Εφετείου Θεσσαλονίκης και του Συμβουλίου της Επικρατείας, όπως και στις διϊστάμενες απόψεις αρκετών από τους δικαστές του Συμβουλίου της Επικρατείας, είχε αμφισβητηθεί το αμάχητο του τεκμηρίου στις περιπτώσεις όπου, όπως εδώ, ήταν φανερό ότι οι ιδιοκτήτες γειτονικών ιδιοκτησιών όχι μόνον δεν αποκόμιζαν κανένα όφελος από την απαλλοτρίωση αλλά, αντίθετα, υφίσταντο μείωση της αξίας του εναπομείναντος τμήματος της ιδιοκτησίας τους. Παραπονέθηκαν ότι είναι κυρίως οι ιδιοκτήτες γειτονικών ιδιοκτησιών που σηκώνουν το βάρος των απαλλοτριώσεων για την βελτίωση κεντρικών οδών, που ωφελούν την κοινωνία ως σύνολο. Το ποσόν του οφέλους που αποκόμισαν αυτοί οι ιδιοκτήτες διαφέρει από περίπτωση σε περίπτωση και δεν θα έπρεπε να προκαθορίζεται αμάχητα σε μία διάταξη γενικής εφαρμογής.

47. Σύμφωνα με την Κυβέρνηση, το ίδιο το τεκμήριο δεν αποτελεί βάση για την διαπίστωση ότι υπάρχει μία πραγματική ή φαινομενική δυσαναλογία μεταξύ του ζητούμενου γενικού συμφέροντος και της επικαλούμενης ζημίας των απαλλοτριούμενων ιδιοκτητών. Ακόμα και αν υποτίθετο ότι η διατύπωση του άρθρου 1 του Ν.653/1977 εκ πρώτης όψεως θα μπορούσε να υπαινιχθεί μία τέτοια δυσαναλογία, τότε αυτή θα ήταν μειωμένη στο ελάχιστο καθώς το άρθρο περιορίζει τις εισφορές των ιδιοκτητών γειτονικών ακινήτων στις δαπάνες της απαλλοτρίωσης εκτάσεως πλάτους δεκαπέντε μέτρων από κάθε πλευρά του δρόμου και προβλέπει ότι η υποχρέωση αυτή μπορεί να υπερβαίνει το ήμισυ τού εμβαδού του ενδιαφερόμενου ακινήτου (δείτε την παράγραφο 29 ανωτέρω).

48. Κατά την κρίση της Επιτροπής, το γεγονός ότι λόγω της εφαρμογής του τεκμηρίου που θεωρήθηκε αμάχητο, ήταν αδύνατον για τους προσφεύγοντες να εξασφαλίσουν την αποζημίωση την οποία είχε αποφασιστεί ότι δικαιούνται, αποτελεί παράβαση του Αρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθμόν 1.

49. Το Δικαστήριο αναγνωρίζει ότι κατά τον προσδιορισμό της αποζημίωσης που οφείλεται σε ιδιοκτήτες ακινήτων που απαλλοτριώνονται με σκοπό την πραγματοποίηση οδικών έργων είναι νόμιμο να λαμβάνεται υπόψη το όφελος που αποκομίζουν οι ιδιοκτήτες γειτονικών ιδιοκτησιών από τα έργα.

Παρατηρεί, όμως, ότι στο σύστημα που εφαρμόζεται υπό αυτές τις συνθήκες η αποζημίωση σε κάθε περίπτωση είναι μειωμένη κατά ποσόν ίσο με την αξία μίας έκτασης πλάτους δεκαπέντε μέτρων, χωρίς οι ενδιαφερόμενοι ιδιοκτήτες να μπορούν να αμφισβητήσουν ότι στην πραγματικότητα το

αποτέλεσμα των σχετικών έργων δεν τους ωφέλησε ή τους ωφέλησε λιγότερο ή ήταν η αιτία να υποστούν ζημίες διαφόρων βαθμών.

Το σύστημα αυτό, που είναι υπερβολικά ανελαστικό, δεν λαμβάνει υπόψη του την ποικιλία των καταστάσεων, αγνοώντας τις διαφορές που οφείλονται συγκεκριμένα στην φύση των εργασιών και τη διαμόρφωση του εργοταξίου. Είναι "προφανώς χωρίς εύλογη θεμελίωση" (δείτε, αναλόγως, την από 21 Φεβρουαρίου 1986 απόφαση στην υπόθεση James and Others v. the United Kingdom, Σειρά A No 98-B, σελ.32, παρ.46, και την από 19 Δεκεμβρίου 1989 απόφαση στην υπόθεση Mellacher and Others v. Austria, Σειρά A No 169, σελ.26, παρ.45). Σε περίπτωση μεγάλου αριθμού ιδιοκτητών διαταράσσεται αναγκαστικά η δίκαιη ισορροπία μεταξύ της προστασίας του δικαιώματος της ιδιοκτησίας τους και των απαιτήσεων του γενικού συμφέροντος.

50. Στην υπό εξέταση υπόθεση οι προσφεύγοντες παρέθεσαν ισχυρά επιχειρήματα στην προσπάθειά τους να αποδείξουν ότι η κατασκευή μίας ανισόπεδης διάβασης κοντά στους χώρους τους όχι μόνον δεν αύξησε την αξία των ακινήτων τους, αλλά την μείωσε καθώς τους στέρησε την άμεση πρόσβαση στην κεντρική οδό, η οποία ανυψώθηκε κατά έξι μέτρα. Επιπλέον, το Εφετείο Θεσσαλονίκης είχε κρίνει ότι οι προσφεύγοντες είχαν υποστεί ζημία ως αποτέλεσμα των εργασιών και είχε αποφανθεί ότι το Κράτος έπρεπε να καταβάλει ανάλογη αποζημίωση (δείτε την παράγραφο 16 ανωτέρω).

51. Συνεπώς, οι προσφεύγοντες υποβλήθηκαν σε ατομικό και υπερβολικό βάρος που θα μπορούσε να έχει νομιμοποιηθεί

60. Το Δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη την διαπίστωση μίας παράβασης του Αρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθμόν 1 και την περιπλοκότητα της υπόθεσης και αποφασίζοντας επί ευλόγου βάσεως όπως προβλέπει το Αρθρο 50 της Συμβάσεως, επιδικάζει στους προσφεύγοντες το ποσόν των 4.000.000 δραχμών για δαπάνες και έξοδα.

Γ. Τόκος υπερημερίας

61. Σύμφωνα με τα στοιχεία που διαθέτει το Δικαστήριο, το νόμιμο επιτόκιο που ισχύει στην Ελλάδα κατά την ημερομηνία της παρούσας αποφάσεως είναι 6% ετησίως.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΟΜΟΦΩΝΑ

1. Απορρίπτει την προκαταρκτική ένσταση της Κυβέρνησης,
2. Κρίνει ότι δεν υπήρξε παράβαση του Αρθρου 6 παρ.1 της Συμβάσεως,
3. Κρίνει ότι υπήρξε παράβαση του Αρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθμόν 1,
4. Κρίνει ότι το εναγόμενο Κράτος πρέπει να καταβάλει στους προσφεύγοντες, εντός τριών μηνών, το ποσόν των 4.000.000 (τεσσάρων εκατομμυρίων) δραχμών για δαπάνες και έξοδα, επί του οποίου θα υπολογιστεί απλός τόκος με ετήσιο επιτόκιο 6%, πληρωτέος από την εκπνοή της ανωτέρω τρίμηνης περιόδου έως την εξόφληση,
5. Κρίνει ότι δεν μπορεί ακόμα να απαντηθεί το ερώτημα της εφαρμογής του Αρθρου 50 της Συνθήκης όσον αφορά την αξίωση χρηματικής αποζημίωσης,
συνεπώς,
(α) επιφυλάσσεται επί του ερωτήματος αυτού,

- (β) προσκαλεί την Κυβέρνηση και τους προσφεύγοντες να υποβάλουν εγγράφως, εντός των επόμενων έξι μηνών, τις παρατηρήσεις τους επί του θέματος και, ιδιαίτερα, να ειδοποιήσουν το Δικαστήριο σχετικά με τυχόν συμφωνία που θα επιτύχουν,
- (γ) επιφυλάσσεται περαιτέρω διαδικασίας και εκχωρεί στον Πρόεδρο του Τμήματος την πληρεξουσιότητα να προσδιορίσει την περαιτέρω διαδικασία, εάν χρειαστεί.

Συντάχθηκε στην Αγγλική και στην Γαλλική γλώσσα και εκδόθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Κτήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στο Στρασβούργο στις 15 Νοεμβρίου 1996.

Rolv RYSSDAL, Πρόεδρος

Herbert PETZOLD, Γραμματέας

Ακριβές αντίγραφο επικυρωμένο στο Στρασβούργο στις 15.11.96 από τον Γραμματέα του Δικαστηρίου.

Ακριβής μετάφραση από τα Αγγλικά στα Ελληνικά.

Η Μεταφράστρια του Υπουργείου Εξωτερικών, Β.ΒΟΥΤΣΕΛΑ